

Detta verk är licensierat under Creative Commons Erkännande-Ickekommersiell-Inga bearbetningar 2.5 Sverige licens. För att se en kopia av denna licens, besök <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.5/se/> eller skicka ett brev till Creative Commons, 171 Second Street, Suite 300, San Francisco, California, 94105, USA. Material som publiceras i Merdeka & ÖsttimorInformation kan också publiceras i <http://www.globalarkivet.se>.

---

3 års självständighet

Xanana Gusmão den 22 april 2004 i Arvfurstens palats, Utrikesdepartementet, i Stockholm. Från vänster Kirsti Sword, Xananas fru, Xanana, Ann Larsson, Östtimorkommitténs förra ordförande, Thomas Petersson, Föreningen ett Fritt Papua

"De kommande fem åren blir en stor utmaning inte bara för regeringen, utan för hela samhället och vårt lands demokratiska institutioner" - Xanana Gusmão efter valet som Östtimors första president den 17 april 2002.

Efter tre års självständighet kan det vara dags att göra ett delbokslut över utvecklingen. Tyvärr har Gusmão blivit sannspådd. Nu känns det för en utomstående bedömare, som om Östtimor befinner sig i ett svårare läge än tidigare. Rapporterna om svårigheter kommer tätare och om framsteg mera sällan. Sociala indikatorer fortsätter att vara bland de lägsta i världen med Human Deve-

lopment Index på 0,436 på 158:e plats bland 177 länder (UNDP 2002), vilket gör att Östtimor är ett av 36 länder som klassas som underutvecklade (Xananas tal vid Timor-Leste Development Partners Meeting Dili, 26 april 2005).

Rättsväsendet

Rättsväsendet är i en kris och det är enligt vårt förmenande mycket allvarligt. Ett fungerande rättsväsen är en förutsättning för investeringar, både inhemska och utländska, som innebär utveckling. Utbildade domare, åklagare, advokater och poliser är problemet. Inga östtimoresiska domare klarade nyligen de prov regeringen hade anordnat. Bristerna leder till dåliga förundersökningar och åtal, som inte räcker till fällande domar. Å andra sidan kan utbildade domare varken tillämpa lagarna eller bedöma förundersökningarna. Så har till exempel Judicial System Monitoring Programme (JSMP) kritiserat ett domstolsbeslut att släppa fyra poliser misstänkta för våldtäkt av en ung flicka. Den internationelle åklagaren släppte de misstänkta på grund av brist på bevis. (UNMISSET 05-04-15) Det råder fiendskap mellan polis och militär med dåligt samarbete och till och med sammanstötningar som följd. Korruptionen har börjat breda ut sig, men det är nog inte det värsta, och regeringen försöker stävja den. UNHRC kritiserar Östtimor, men utrikesminister José Ramos-Horta försvarar regeringen och parlamentsmedlemmar från andra partier har yttrat kritik mot Hortas försvar. (UNMISSET 05-03-28)

Hälsovård

Befolkningens hälsa och hälsovården är ett annat problemområde i Östtimor. Tuberkulos och malaria är vanliga. Dessutom har landet i år drabbats av ett utbrott av denguefeber med över 40 döda (UNMISSET 05-03-30). Östtimor har Asiens högsta mödra- och spädbarnsdödlighet. Enligt hälsoministeriets statistik dör 880 mödrar per 100.000 levande födda. (TLGOV/UNFPA United Nations Population Fund 05-05-29) Dilis "national hospital" uppfyller heller inte rimliga krav, det har för få och små sjukrum (UNMISSET 05-03-31). Intressant, och ett exempel på varför regeringen för en försoningspolitik gentemot Indonesien, är att Östtimors hälsominister Rui Mario de Araujo den 13 april rapporterade att omkring 100 indoneser, av vilka 9 är läkare, arbetar på olika sjukhus och läkarmottagningar i Östtimor. Han välkomnar fler hälsoarbetare från Indonesien eftersom de lätt anpassar sig till förhållandena i Östtimor och kan göra sig förstådda på indonesiska och tetum, vilket gör att de inte behöver tolkar. (ANTARA 05-04-13)

Infrastruktur

Om vi betraktar infrastrukturen, så ser vi allvarliga brister. Elförsörjningen, som ju är väsentlig till exempel för att möjliggöra lagring av kött, fisk och annan färsk mat, har varit mycket problematisk till och med i den näst störst staden Baucau, vilket vi har rapporterat om bland annat på vår webbplats. Elverken har också privatiserats och det har lett till högre elpriser och krav på betalning i förväg. Det har många inte råd med. Öst-

timors geografi med höga berg, floder som svämmar över sina bräddar vid regn och träsk utgör ett stort hinder för utbyggnaden och underhållet av vägarna. En sträcka på 200 km kan ta 7 timmar att färdas. Det finns fortfarande byar i bergen, som inte kan nås med bil - vägar som byggts har förstörts genom regn och översvämningar - och bara kan nås till fots eller med häst. Det kan ta 10-20 timmar till fots. Det här är delvis följderna av den indonesiska ockupationens strategi att tvångsflytta folk från självförsörjande byar till nya, lättkontrollerade befästa byar från vilka man flyttat tillbaka (Yakkum Emergency Unit 05-05-30). Telefon utgör idag inte samma stora problem som förr, men fungerar inte särskilt bra. Försörjningen med vatten är heller inte löst över allt. Till exempel råder det brist på vatten i Oecussis kustområden. Bristen förvärras av att torrsäsongen är längre än vanligt (UNMISSET 05-04-15)

Ekonomi

I länder som Östtimor talar vi ibland om en dual ekonomi. En som omfattar städernas högre skikt och de utlänningar som finns i landet och bygger på pengar och en som omfattar övrig befolkning och bygger på självhushåll och byteshandel. Penningekonomin är förutsättningen för utveckling. I och med den kraftiga minskningen av FN-engagemanget, så har den "mätbara" penningekonomin gått tillbaka - till exempel så har importen från Kina som kostade 1,7 MUSD 2004, minskat med två tredjedelar första kvartalet 2005. Hungersnöd eller åtminstone svår brist på mat rapporteras under 2005 från flera områden. Regeringen har påpekat att bristen delvis är säsongbetonad. Icke desto mindre är det ett allvarligt tecken på regeringens bristande resurser att bistå befolkningen med mat.

Arbetslösheten är enorma 80 %. I ett utvecklingsland som Östtimor leder det till kraftig inflyttning till städerna, främst Dili, och stora grupper av sysslösa ungdomar. Därmed finns ett allvarligt socialt problem. Arbete i utlandet eller utvandring är en vanlig lösning. Regeringen har kommit överens om att skicka 200 arbetare till Sydkorea (UNMISSET 05-03-31).

Många har satt sitt hopp till gasen och oljan under havsbotten i Timorsjön mellan Timor och Australien, som en lösning på Östtimors ekonomiska problem. Men jag menar att för mycket uppmärksamhet har getts denna inkomstkälla. Den kan visserligen ge enorma pengar, men det är i framtiden. Premiärminister Alkatiri beräknar att det kommer att ta 6 år innan oljepengarna kommer (AFP 05-06-01 som citerar den portugisiska dagstidningen Publico). Frågan om gas- och oljekomsterna tar politikernas och tjänstemännens uppmärksamhet från andra frågor.

FN:s mycket lilla representation från den 20 maj 2005 kommer också att vara ett problem. Det blir färre som spenderar pengar, mindre hjälp till administrationen.

Efter den här genomgången, som låter mycket negativ, måste vi naturligtvis påpeka att det finns många små och bra biståndsprojekt - australiska, indonesiska, Caritas, brasilianska (portugisiskspråkiga lärare),

portugisiska - men det verkar som om ytterst få skapar en utveckling som fortsätter av egen kraft.

Politik

På det politiska området vill vi i den här artikeln ta upp fyra ämnen: Lokalvalen, statsråden, regeringsombildningen och kritiken mot regeringen och regeringspartiet Fretilin.

Lokalval

Lokalval av "bychefer" har under 2005 hållits i en rad distrikt, senast i Viqueque, Ermera och Covalima. Valdetagandet har varit lågt och Fretilins andel av rösterna har varit mindre än vid valet till konstituerande församling (parlamentet) 2001. (UNMISSET 05-03-28) Fretilin har fått de flesta mandat, men också socialdemokrater och socialister liksom obereonde kandidater har valts. I Ermera och Covalima har sju kvinnliga bychefer valts. (UNMISSET 05-05-18)

"Statsråd"

Ett antal "statsråd" till stöd för presidenten har bildats. 12 ledamöter i "Council of State" utsågs den 10 maj; parlamentets talman, premiärministern, ledarna för oppositionspartierna och en representant för det civila samhället. Rådets funktion är att bistå presidenten vid "utövandet av hans konstitutionella uppdrag" enligt konstitutionen.

Det nybildade höga rådet för försvar och säkerhet ska råda presidenten i nödsituationer innan han fattar beslut om krig eller fred. Bland dess 11 ledamöter finns ett antal ministrar, parlamentsledamöter och befälhavarna för försvarsmakten och polisen. (UNMISSET 05-05-13)

Det socialdemokratiska partiets (PSD) ordförande Mario Carrascalao har avgått som parlamentsledamot, så att han kan uppfylla sitt heltidsuppdrag i "statsrådet". Östtimors konstitution tillåter inte parlamentsledamöter att inneha andra uppdrag. (UNMISSET 05-05-18)

Regeringsombildning

Premiärminister Alkatiri vill göra en större regeringsombildning i juli och har lagt fram ett förslag. Ett antal ministrar kommer att bytas ut, ett antal nya statssekreterare utses och ett råd för var och en av de 5 regionerna bildas för att decentralisera förvaltningen.

(Lusa 05-05-18)

Regeringskritiken

Regeringens agerande på en rad områden har mött kraftig kritik från olika håll, oppositionen, kyrkan, presidenten och ideella organisationer. När man bedömer detta, så ska man ha i minnet att regeringspartiet Fretilin nästa har absolut majoritet. Men också andra politiker, som sitter i parlamentet, har kritiserats.

Opposition har till exempel diskuterat firandet den 20 maj. Firade de bortåt 100.000 deltagarna 31-årsdagen av bildandet av PSD (Fretilins ursprung) eller 3-årsdagen av självständigheten? (UNMISSET 05-05-23) Socialdemokraterna (PSD) har kritiserat valet av "Provedor" (ombudsman för rättsväsendet och mänskliga rättigheter). Fretilin såg till att rektorn för Dilis universitet, en tidigare motståndare till självständigheten, valdes. PSD menar att det kommer att vara svårt för ombudsmannen att vara opartisk.

Kyrkan låg bakom protesterna mot regeringens förslag att göra religionsundervisning i offentliga skolor frivillig och att se över abortlagen. Efter flera veckors omfattande demonstrationer blev regeringen tvungen att backa.

Också presidenten har i en rad olika frågor kritiserat regeringen. I ett tal den 20 maj varnade Xanana Gusmão regeringen och Fretilin för att regeringspartiet nyligen tagit in en stor kampsportsgrupp med en våldsam bakgrund omfattande anklagelser om dödande och mordbrand bland sina medlemmar. Integrationen av gruppen Korca med Fretilins ungdomsavdelning, sade Gusmão, kunde vara "en dålig förebild för utnyttjandet av ungdomar, eftersom det kunde leda till skapandet av partimiliser". (Lusa 05-05-21)

Judicial System Monitoring Programme (JSMP) har kritiserat regeringens förslag för att reglera advokatycket för att det begränsar advokaternas rätt att organisera sig och kräver att de kan tetum och portugisiska flytande innan de startar sin utbildning (JSMP 05-05-27)

Parlamentets talman har bett parlamentsledamöter, som inte deltar i sessionerna regelbundet att avgå. Å andra sidan har oppositionspolitiker klagat över att parlamentet inte får underlag från regeringen. (UNOTIL 05-05-26)

Tommy Pollák